

Redempció per solidaritat

Gabriel Amengual i Coll

Prevere. Catedràtic emèrit de filosofia de la Universitat de les Illes Balears

No hi ha dubte que redempció és un terme fonamental del cristianisme i, d'alguna manera, de qualsevol religió, en tant que tota religió se sol presentar com un projecte de salvació. I malgrat tot, no és un terme d'ús fàcil encara que s'empri sovint, ni de fàcil explicació ni tampoc de fàcil experiència; però, per altra part, s'ha de dir que, sense la seva experiència, la fe cristiana resta mancada d'arrelament i contingut, sense compliment, es queda amb exterioritats, siguin morals o doctrinals. Per tal d'intentar aclarir el camp semàntic d'aquest terme el millor és començar per mirar la terminologia bíblica; aquesta marcarà el camp per on es mou, i així es podrà passar a considerar, després, diversos aspectes, com els que som redimits, a quines dimensions o nivells es juga, com la podem experimentar avui i com s'aconsegueix.

La terminologia de la redempció

Una de les primeres formes i institucions de redempció que trobem a la Bíblia és el *go'el*, que és una manera de concretar el deure d'ajuda i protecció que es deuen els membres d'una família. El terme prové d'una arrel que significa rescatar, reivindicar i, fonamentalment, protegir. El *go'el* és un redemptor, un defensor, un protector dels

drets de l'individu i del grup; intervé en una sèrie de casos com, per exemple, si un israelita és venut com esclau per pagar un deute, haurà de ser rescatat per un dels seus parents pròxims (Lv 25, 47-49); o quan un israelita es veu obligat a vendre el seu patrimoni, el *go'el* té un dret preferent en la compra, per tal d'evitar una alienació d'aquells bens de la família (Lv 25,25).¹ Una de les obligacions més greus del *go'el* és la venjança de sang, com una de les expressions més fortes de la solidaritat tribal.² El terme *go'el* va passar després al llenguatge religiós, de manera que a Yahvé, venjador dels oprimits i salvador del seu poble, se l'anomena *go'el*, redemptor, així a Job 19,25; Sal 19,15; 78,35; Jer 50,34, etc., i sovint a la segona part d'Isaïes: 41,14; 43,14; 44,6.24; 49,7; 59,20, etc.

Goel és el terme hebreu principal per a redempció, un verb, terme exclusiu de la llengua hebrea, de la qual passà al judaisme postbíblic, un terme que no es troba en altres llengües semítiques.³ Del verb es forma el substantiu abstracte *geullà*, designant redempció, el dret i l'obligació de l'alliberament. El context d'ús d'aquests termes, i per tant el seu significat originari, és jurídic —i principalment el dret familiar—, la literatura legal, de la qual passarà a la terminologia del culte i al llenguatge religiós i teològic.

El sentit inicial de *goel* apareix de manera clara en el Lev 25, un capítol que tracta de la llei de la santedat, que conté una sèrie de determinacions referents al restabliment de les relacions originàries a Israel: any sabàtic i any jubilar, en el qual cada 50 anys les relacions de propietat tornen com eren al principi. Les propietats són redimides, és a dir, es dona tot un procés de recuperació dels béns perduts. Referent a la família s'anomena *goel* el parent pròxim que realitza la *geullà* pagant el preu de la venda i recuperant així les terres venudes, però no per posseir-les ell, sinó per restituir-les al seu propietari origi-

1. Roland DE VAUX, *Instituciones de Antiguo Testamento*. Barcelona: Herder 1992, ps. 52-53.

2. DE VAUX, *Instituciones de Antiguo Testamento*, ps. 35-37.

3. Johann Jakob STAMM, *g'l Redimir*, en Ersnt JENNI / Claus WESTERMANN (eds.), *Diccionario teológico manual del Antiguo Testamento*. Madrid: Cristiandad 1978, vol. 1, col. 549-564; vegeu també J. J., STAMM, *pdh Rescatar, liberar*, en JENNI / WESTERMANN (eds.), o.c., vol. 2, col. 495-515.

“ *Goel*, de ser un terme propi de la legislació familiar, passa a tenir un significat salvífic. L'element salvífic, que acompanya sempre l'antic terme jurídic, es desplega en el llenguatge religiós teològic.

nal. El *goel* està cridat a intervenir també en el cas en què un israelita empobrit s'ha vist en la necessitat de vendre's; el *goel* l'ha de rescatar. Aquesta tasca toca als germans, l'oncle patern, el cosí o un altre parent.

La *geullà*, dret o obligació de rescatar una propietat familiar perduda o una persona feta esclava, no es limita a Israel, també es reconeix en el dret babilònic. Allò específic de la *geullà* israelita és la seva referència a Yahvé, que fa que per als israelites la terra no és propietat seva, sinó de Déu i per tant no es pot vendre per sempre, està sotmesa a la llei del rescat. El mateix passa amb les persones: un israelita no pot ser venut per sempre, perquè pertany al poble alliberat per Déu de l'esclavatge d'Egipte.

Goel, de ser un terme propi de la legislació familiar, passa a tenir un significat salvífic. L'element salvífic, que acompanya sempre l'antic terme jurídic, es desplega en el llenguatge religiós teològic. La posició que en una família o tribu ocupava el *goel* és transferida a Yahvé (Prov 23,10; Jr 50,34), on se l'anomena *goel* en tant que ajuda al dèbil contra un enemic potent. Job (19,25) presenta Déu com el darrer custodi dels seus drets, terme que en aquest cas es podria traduir per 'advocat' o 'procurador'.

La gran gesta del Yahvé com a *goel* és l'alliberament d'Egipte; els salvats en el Mar Roig són anomenats «els rescatats del Mar Roig» o redimits i, en canvi, els salvats en el segon èxode, el del desterro a Babilònia o també els salvats al final dels temps, són anomenats «els rescatats de Yahvé». Malgrat aquesta ampliació semàntica el terme continua significant recuperar un bé perdut. L'alliberament d'Egipte és considerat com un rescat dels esclaus per al seu vertader senyor, com un restabliment de la seva llibertat.

En resum, a l'Antic Testament la redempció es presenta com el restabliment alliberador de la situació original, però també l'alliberament del poder d'un enemic, de l'esclavatge, del desterro.

En una altra gran gesta Déu es revelarà com a *goel* del poble, en el retorn de l'exili a Babilònia. La segona part d'Isaïes (Deuteroisaïes) anuncia el retorn dels exiliats com un segon èxode que supera el primer; és també un rescat. Així Is 35,9b.10a parlarà de que els rescatats tornen de la diàspora per un camí miraculós: «els rescatats el recorreran, els redimits de Yahvé tornaran». El retorn a casa significa sempre el restabliment d'una situació perduda i constitueix quelcom d'essencial en el contingut del *goel*. L'alliberament o el rescat, tal com el veu el Deuteroisaïes, té una dimensió complexa amb cercles sempre més amples, per tal com afecta els exiliats a Babilònia (48,20), una diàspora més ampla (43,5s; 49,12.18.22s) i fins i tot els pobles.

El Deuteroisaïes és el primer a aplicar a Déu l'atribut de *goel*. No sols compara l'acció salvífica de Déu amb l'actuació alliberadora d'un llibertador terrenal, sinó que les equipara. Quan Déu rescata no compra un bé aliè o estrany, sinó propi, recupera allò que li pertanyia des de sempre, des d'Abraham. Aquí es posa de manifest la fermesa de l'aliança que, malgrat les infidelitats i ruptures, no ha arribat mai a un divorci total.

A la tercera part d'Isaïes (Tritoisaïes) la designació de *goel* apareix en un context escatològic, adquirint una dimensió ampla que inclou l'alliberament d'Egipte, la salvació present i la futura. Però també en altres llocs, així a la confessió de Sal 19,15: «Yahvé, la meua roca i el meu redemptor», expressa una confiança davant el futur.

En resum, a l'Antic Testament la redempció es presenta com el restabliment alliberador de la situació original, però també l'alliberament del poder d'un enemic, de l'esclavatge, del desterro. En la literatura posterior a l'Antic Testament es presenta sobretot en tres sentits: 1) intervenció salvífica de Déu en general, 2) alliberament d'Egipte y 3) alliberament d'Israel al final dels temps.

En el Nou Testament el terme més emprat no és el de redempció, sinó el de salvació. I les dues característiques diferencials respecte a l'Antic Testament són que la referència a l'alliberament d'Egipte deixa de ser la central i a penes apareix de manera explícita, i, segona, Jesús, junt amb Déu, és l'autor de la salvació, de manera que la referència al seu Misteri Pasqual (Passió, Mort i Resurrecció) ocupa el lloc que l'èxode tenia a l'Antic Testament. Ara bé, malgrat el predomini de la salvació, no hi manquen referències a l'esclavatge i a l'alliberament. Així, per exemple Sant Pau presenta el pecat com un captivitat (Rom 1,18; 7,23), com un esclavatge (Rom 6,6.16; Tit 3,3; cf. Jn 8,34; 2Pe 2,19), i la salvació com un alliberament (*eleutherósis*), redempció d'un esclavatge (Rom 8, 2.21; Gal 5,1),⁴ i també als evangelis, com Lc 1,68, encara que sigui citant textos de l'Antic Testament.

Dimensió antropològica de la redempció (Redimits, per a què?)

Vista la gamma i l'evolució semàntiques de la terminologia, iniciem la consideració temàtica. Primer de tot cal prendre consciència del nivell o de la profunditat en què es juga la redempció o salvació. Aquesta no té a veure tan sols amb allò que comunament anomenem èxit, sigui èxit en la vida, en la vida familiar, en la professió o en els negocis. (La redempció no és superar uns exàmens, unes oposicions, una malaltia, un contratemps qualsevol.) El seu nivell de referència és l'existència com a tal, que no es pugui dir que és una existència fracassada o fallida; perquè aquest fracàs és possible en l'existència humana pel fet mateix que som sers que ens hem de fer, ens hem d'anar desplegant, som sers a ser, a construir, la qual cosa es duu a terme al llarg de la vida i en tots els seus àmbits o dimensions. La redempció o salvació té a veure, per tant, amb la totalitat de l'existència, amb el destí global i amb els fins últims de l'home.

4. Adolphe GESCHÉ, *Dios para pensar*. III *El destino*. Salamanca: Sígueme 2001, ps. 66 s.

La redempció o salvació té a veure, per tant, amb la totalitat de l'existència, amb el destí global i amb els fins últims de l'home.

Aquest mateix nivell, de totalitat, en el qual es juga la redempció ja mostra el seu aspecte positiu: redempció té veure amb la realització d'un mateix, amb la realització de les pròpies capacitats o fins i tot de la pròpia essència amb les peculiaritats de cadascú; en definitiva, té a veure amb autorealització i amb plenitud: aquest és el terme o objectiu de la redempció.

Ara bé, la pròpia realització ni és un procés que rutlli per ell mateix, no té res de mecànic ni automàtic, ni tampoc res de natural, si entenem per natura allò que per ell mateix ja segueix el 'programa' implantat 'de fàbrica', per la pròpia natura o essència. En l'home la llibertat no és sols una de les propietats essencials, sinó que també és el nivell de la pròpia realització, un nivell en el qual intervé la raó; és el camí de l'ètica on s'han de prendre decisions, després de deliberacions i ponderacions en la recerca del bé o d'allò correcte. Ara bé, tot procés formador, que discorre en el marc de la llibertat, a més de no ser automàtic, compta amb obstacles i dificultats, amb forces contràries, que tant poden provenir del propi interior (tendències, sentiments, passions, desitjos, etc.) com de l'exterior (influències de la cultura, la societat). El sol fet que es presentin impediments posa de manifest l'aspecte negatiu de la redempció: allò del qual cal ser redimits; en el procés de la pròpia realització no podem oblidar aquelles forces que hi van en contra, que n'impedeixen o en dificulten el procés; hem de ser rescatats dels aspectes negatius, dels obstacles i de les forces contràries, de situacions negatives. Si l'aspecte positiu manifestava *per a què* som redimits, el negatiu ho fa d'allò *de què* hem de ser redimits.⁵

Seguint amb la dimensió antropològica i amb l'aspecte positiu, del *per a què* som redimits, primer de tot cal dir que no tot acaba amb

5. GESCHÉ, *Dios para pensar*. III *El destino*, ps. 30-34.

“ En el llenguatge teològic cristià els obstacles que impedeixen la pròpia realització s’han resumit en tres: la mort, el mal i la fatalitat.

una vida humana plena, sinó amb la nova relació que la redempció estableix entre nosaltres i Déu, relació que és la major elevació i l’acompliment més ple imaginable de la nostra condició humana, com és el fet que Déu ens fa fills seus. Sant Pau lliga explícitament el rescat o la redempció amb la filiació, quan afirma: «quan va arribar la plenitud del temps, Déu envià el seu Fill, nascut d’una dona, nascut sota la Llei, perquè rescatés els qui vivíem sota la Llei i rebéssim la condició de fills. I la prova que som fills és que Déu ha enviat als nostres cors l’Esperit del seu Fill, que crida: “Abba, Pare!” Per tant, ja no sou esclaus, sinó fills, i si sou fills, també sou hereus, per obra de Déu» (Gal 4,4-7).

Aquesta és la gran plenitud de l’existència, fruit de la redempció. La redempció és l’obra del Crist, sobretot amb la seva mort i resurrecció, que té com a primer fruit la donació de l’Esperit, que surt de l’expiració del Crucificat i és el primer do del Ressuscitat, de manera que se’ns dona de compartir l’Esperit que uneix el Pare amb el Fill i en el Fill som fets fills de Déu, i en el Fill som integrats dins la comunitat de vida i amor que és la Santa Trinitat. La història de la passió de sant Joan conclou: «I inclinant el cap, expirà [lliura l’esperit]» (Jn 19,20). Com a nou creador, redemptor, dona de bell nou l’alè de vida als humans, com feu Déu quan va crear Adam. El Ressuscitat el primer que fa en les aparicions és donar als deixebles el seu Esperit: «rebeu l’Esperit Sant» (Jn 20,22; cf. Rom 8,14-17).

Redimits de la mort, del mal i de la fatalitat (Redimits, de què?)

La pregunta ¿redempció de què? o ¿de què necessitem ser rescatat? té com a resposta: de tot allò que impedeix la pròpia realització

plena, el desplegament de les capacitats i els desitjos raonables, que encaixen en la pròpia persona i el propi projecte de vida, tot allò que impedeix o obstaculitza la relació tan peculiar que Déu ha volgut establir amb els humans, amb cada un de nosaltres, la vida de fills de Déu. En el llenguatge teològic cristià els obstacles que impedeixen la pròpia realització s'han resumit en tres: la mort, el mal i la fatalitat.

Només la menció d'aquests noms ja ens posa davant els ulls la dificultat de parlar de redempció: ¿com podem dir que som alliberats de la mort, si sabem que tot vivent necessàriament ha de morir? La vida de cada dia ¿no contradiu tota idea de redempció, veient com el mal és tan present i actiu amb gran poder en el món?⁶ Encara que de manera breu, mirem què vol dir ésser redimits d'aquests tres grans obstacles.

La mort, d'entrada, significa que algun dia el fil de la vida, del nostre camí de realització, es trencarà i, per tant, sembla marcar un límit infranquejable en el nostre ser i realització i una negació del nostre anhel de plenitud. Trencament i plenitud no sembla que es puguin conjuntar. La mort, altrament, és un fet natural indefugible. ¿Què vol dir aleshores ésser alliberats de la mort? La mort, de la qual som alliberats, no és la mort biològica, la mort té un sentit que transcendeix la dimensió merament física, la mort té un sentit existencial i teològic. Però tampoc, almenys en primera instància, significa remetre la nostra plena realització a l'eternitat, perquè la redempció és per ser viscuda ja en aquesta vida. Alliberats de la mort vol dir, doncs, que la mort no és un obstacle per a la nostra realització i plenitud. Malgrat la mort, o fins i tot en ella, podem assolir la plenitud. Alliberats de la mort vol dir que l'home no està fet per a la mort, sinó per a la vida; la mort biològica no el desvia d'aquest destí, ja en aquesta vida. La mort no és la darrera realitat que tanca l'horitzó de la nostra vida. Més aviat amb la mort donam una passa cap a la plenitud de vida, de la vida de fills de Déu, alliberats ja de tantes limitacions que experimentam en aquesta vida.

6. Cf. GESCHÉ, *Dios para pensar*. III *El destino*, ps. 35-43.

Més aviat amb la mort donam una passa cap a la plenitud de vida, de la vida de fills de Déu, alliberats ja de tantes limitacions que experimentam en aquesta vida.

Alliberats del mal. El mal és un fet en el nostre món i en la nostra vida, i, encara més que un fet, és una força que ens assetja des de fora i des de dintre, que a vegades sembla que ens domina, ens sedueix i ens porta a obrar el mal. «No faig el bé que voldria i faig el mal que no voldria» (Rom 7,15), diu la cèlebre sentència de sant Pau. Aquest mal que pretén dominar-nos té moltes formes, mals de desgràcia, culpa, pecat, etc., és una força que obra de mil maneres, com un drac amb deu caps i moltes grapes, des de la publicitat comercial fins a la propaganda i les ideologies, situacions i afeccions que sedueixen, manca de lucidesa davant la realitat, una realitat retallada per tal de no inquietar-nos, obnubilats per promeses fàtues, l'oblit de l'altre i de l'Altre, etc. Alliberats del mal no vol dir que desaparegui de la nostra vida, sinó tenir consciència d'ell i intentar no caure sota el seu domini i la seva tirànica seducció, encara que aparentment suau, no viure en el seu camp magnètic i tenir altres forces que ens mouen; malgrat la presència del mal, som capacitats per al bé. Per moltes batalles que lliurem i vencem, la guerra no acaba mai, és contínua, no debades amb aquesta petició conclou la pregària que Jesús ens ensenyà. Malgrat aquesta complexitat, el mal no és només impersonal, estructural, i malgrat que l'home sigui bo i que no sigui l'origen del mal, el mal és també personal, de fet fa l'entrada en el món mitjançant l'acció humana (sempre és qualcú que obra el mal, per molt que l'atribuïm a estructures i altres determinismes impersonals), per seducció certament; és el que anomenem pecat.

Alliberats de la fatalitat. Malgrat el predomini de la Il·lustració o també a causa de la Il·lustració actual que fan les ciències, torna a ser molt present un cert sentiment gairebé supersticiós del fet que som determinats per tants determinismes biològics, psicològics, familiars,

Aquesta concepció de la història i de la noció de pecat desfatalitzen la història, la qual és fruit (també) de la nostra acció; el mal és (també) producte del nostre pecat i per tant de la nostra llibertat.

biogràfics, històrics, socials, econòmics, culturals, etc. Com si ens trobéssim altra vegada com individus perduts dins el gran imperi romà o dins l'univers, intentant cercar informació del nostre futur en els planetes i en les entranyes dels animals. En això sí que realment el cristianisme pot certificar una gran aportació: haver desfatalitzat la història amb una concepció lineal de la història en comptes de la circular de l'etern retorn i en haver-li assignat un senyor. La història lineal té una orientació, camina cap a un final de plenitud, cap al compliment de la promesa. En aquesta història l'home hi té un paper, les seves accions, per molt efímeres que siguin, tenen valor d'eternitat, amb elles ens juguem la benaurança eterna. En aquest joc tan seriós, en el qual està en joc l'únic important en la vida (com tan bé ho ha accentuat Soren Kierkegaard), té el seu lloc la noció de pecat, el qual és fruit de la nostra acció, producte de la nostra llibertat, encara que fràgil, precària, amenaçada, dèbil. Aquesta concepció de la història i de la noció de pecat desfatalitzen la història, la qual és fruit (també) de la nostra acció; el mal és (també) producte del nostre pecat i per tant de la nostra llibertat. La roda de l'etern retorn del mateix fou substituïda per la ruta de l'itinerari cap a una plenitud, cap a Déu.

Salvats en esperança

Si hem estat redimits per Jesucrist, si ell ja ha pagat el nostre rescat, com així passa el que passa? Com, així, hi ha tant de mal en el món que a vegades sembla increïble parlar de redempció?

Repetides vegades ja s'ha matisat que la salvació, com la mateixa existència, és un procés que sempre està fent-se. No pot ser d'altra

Esser redimits en esperança vol dir que tenim esperança de redempció, que no estem deixats de la mà de Déu, i també que ja som salvats, ja tenim el bitllet per a un viatge que ja ha començat, estem en camí.

manera tractant-se del ser humà, que en totes les seves dimensions es un ser que està fent-se contínuament, que es va desplegant en el temps, tant des del punt de vista biològic, caracteritzat per la seva capacitat enorme d'aprenentatge, com des de l'existencial. Aleshores ¿què pot significar esser redimits? Trobar-se en procés de fer-se no minva gens ni mica els efectes de la redempció. Ja que és molt diferent trobar-se encaminats i capacitats per a aquest procés que trobar-se deseparats i desesperançats. La redempció ens situa en una perspectiva d'esperança.

«És en esperança que hem estat salvats» (Rom 8,24). Aquesta afirmació Pau la fa en el context de la gran expectació còsmica i humana d'alliberament, en la qual tota la creació gemega esperant que «serà alliberada de l'esclavitud de la corrupció per participar en la llibertat de la glòria dels fills de Déu» (Rom 8,21). En aquest sentit s'ha de dir que la plenitud que representa la redempció té un caràcter escatològic, que s'acomplirà al final del temps, quan tots els impediments, els enemics, siguin vençuts i Déu ho sigui tot en tots (1Cor 15, 24-28); per tant és objecte d'esperança. Un exemple que se sol posar per explicar la diferència entre la redempció rebuda, ja feta, i l'esperada és el desembarcament de l'exèrcit nord-americà a Normandia a la II Guerra Mundial, que fou un fet tan decisiu que a partir d'ell es pot dir que la guerra estava ja guanyada, però encara mancaven moltes batalles per tal d'arribar a la victòria final. També hi podem aplicar aquella bella paràbola de Jesús de la llavor que germina sola: «un home tira la llavor a terra: dorm i es lleva, nit i dia, i la llavor germina i creix sense que ell sàpiga com» (Mc 4,26-29); convé recordar aquest aspecte, perquè no tot és fruit del nostre treball.

Esser redimits en esperança vol dir que tenim esperança de re-

dempció, que no estem deixats de la mà de Déu, i també que ja som salvats, ja tenim el bitllet per a un viatge que ja ha començat, estem en camí. Ara em podríem preguntar què aporta aquesta esperança, com marca ja la nostra vida la idea de redempció?

La idea de la redempció: lucidesa i responsabilitat

La redempció, a més de l'esperança de plenitud al final de l'itinerari i anticipada en el seu decurs, és esperança a l'actualitat, en la catàstrofe que caracteritza el present i que vivim dia a dia. La redempció comença a portar esperança donant una major consciència per capir les situacions d'irredempció. Des de l'experiència i l'esperança de redempció els àmbits d'irredempció es fan més visibles i colpeixen més la nostra consciència, perquè, havent tastat la redempció, el contrast és més gran. En aquestes situacions és que es fan presents totes les paradoxes de la redempció i fins i tot el desconcert. ¿Com parlar de redempció en un món farcit d'enfrontaments, destruït i arrasat per guerres, on la mort irromp brutalment i massivament per la fam i la guerra, l'exclusió, l'opressió, la repressió i fins i tot la supressió de persones i pobles, amb nens i nenes explotades de moltes maneres, sexualment i laboralment, fent-los còmplices i agents de la mort en els combats, privant-los de l'educació, de la família i de la mateixa infància? ¿Es pot dir redimida una societat en la qual les dones són menystingudes, maltractades, s'abusa d'elles, assassinades? ¿És que té raó Nietzsche quan es pregunta: «si Crist tenia realment la intenció de redimir el món ¿no ha fracassat?».⁷

Abans d'entrar en la qüestió cristològica aquí al·ludida per Nietzsche, diguem encara una paraula sobre la redempció en una actualitat on no hi apareix com un fet visible i total. La redempció i l'esperança en la seva plenitud llança una llum especial sobre el món, ens en dona una visió molt pròpia. És allò a què convida Adorno els filò-

7. Friedrich NIETZSCHE, *Humano, demasiado humano*. 2 vols. Madrid: Akal 1996, vol. 2, p. 37.

Ens posa davant la tasca de, no tan sols fer-nos càrrec de com està el món, sinó d'encarregar-nos d'ell, de posar-hi les mans i participar en el dolor i en la lluita per a l'alliberament. En definitiva, la redempció aporta lucidesa i responsabilitat; ens fa redimits i redemptors.

sofs quan afirma: «l'única manera que li resta a la filosofia de responsabilitzar-se davant la desesperació és intentar veure les coses tal com apareixen des de la perspectiva de la redempció.»⁸ Aquí ja es dona per descomptat que hi ha una perspectiva de la redempció i que aquesta és la de veritat, és la que ens permet de veure les coses tal com són o almenys tal com han de ser considerades per tal que recobrin la seva veritat, bondat i bellesa que tenien quan sortiren de les mans del creador. Aquesta perspectiva es pot dir que és la de la pràctica o, més simplement, aquella que mira el fons del dolor humà com allò més pregon del ser humà i amb vista a contrarestar-lo. Com segueix explicant Adorno, «el coneixement no té altra llum il·luminadora del món que la que li llança la idea de redempció: tota la resta s'exhaureix en reconstruccions i es redueix a mera tècnica. Cal fixar perspectives en les quals el món aparegui trastocat, alienat, mostrant les seves esclotxes i esqueixos, indigent i deforme en el grau en què apareix sota la llum messiànica».⁹ La perspectiva de la redempció, a més del plus de la mirada que posa de manifest el mal en el món, aporta el plus de la responsabilitat. Ens posa davant la tasca de, no tan sols fer-nos càrrec de com està el món, sinó d'encarregar-nos d'ell, de posar-hi les mans i participar en el dolor i en la lluita per a l'alliberament. En definitiva, la redempció aporta lucidesa i responsabilitat; ens fa redimits i redemptors.

8. Theodor W. ADORNO, *Minima moralia. Reflexiones desde la vida dañada*, in: *Obra completa*, vol. 4. Madrid: Akal 2004, p. 257.

9. ADORNO, *ibídem*.

Seria inhumà construir la nostra felicitat sobre el sofriment de les generacions anteriors, sense prendre consciència del fet i sense redimir-lo, sense compensar-lo.

Redimir el passat

Amb aquests dos termes es podria resumir el projecte de Walter Benjamin i el seu concepte d'història, sempre que compreguem degudament què s'entén per passat.

El passat, des de la perspectiva de la redempció, tal com el mira Benjamin, apareix amb tota la seva cruesa, això és, com una realitat travessada pel sofriment, la qual cosa estimula la recerca de felicitat, i «en la idea mateixa de felicitat hi ressona inevitablement la de redempció» (Tesi II).¹⁰ El sofriment no és altra cosa que la manca de felicitat, i per aquesta manca «el passat comporta un índex secret pel qual es remet a la redempció» (Tesi II, p. 693 / 305).

Redimir el passat vol dir, per tant, en primer lloc, donar satisfacció a tantes reivindicacions, tants drets dels avantpassats que queden pendents, drets a la llibertat i al pa de cada dia, a escola, a sanitat, a salaris decents, a assegurances i jubilació, a una regulació dels horaris de treball, a la felicitat, una societat més justa i solidària, coses per les quals lluitaren i que no aconseguiren. Podem dir que nosaltres, els descendents, en som els beneficiaris. Però, per part nostra, seria una greu lesió d'humanitat sentir-nos satisfets per allò aconseguit amb el sofriment de les generacions anteriors i que, per la lluita que lliuraren, se'n veren privades. En aquest sentit Benjamin posa al primer pla una nova forma de solidaritat, que no es limita als contemporanis, sinó

10. Walter BENJAMIN, Über den Begriff der Geschichte, in: *Gesammelte Schriften*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp 1991, vol. I/2, ps. 691-704, citació p. 693; vers. cast.: *Sobre el concepto de historia*, in: *Obras*. Madrid: Abada 2007, vol. I/2, 303-318; citació p. 305. Aquest escrit és una sèrie de tesis; se citarà en el text indicant el número de la tesi i el número de la plana de l'edició original i de la traducció, separades per una /.

que inclou també els avantpassats. Seria inhumà construir la nostra felicitat sobre el sofriment de les generacions anteriors, sense prendre consciència del fet i sense redimir-lo, sense compensar-lo.

Aquesta compensació es pot realitzar mitjançant la memòria, que és una manera de saber d'on venim i qui ens ha portat on som i gràcies a la qual som el que som. Memòria i agraïment és una primera resposta redemptora. Però no acaba amb això. El passat ens mostra el que no s'ha de repetir. Adorno afirmà que Auschwitz, és a dir, Hitler, «ha imposat als homes un nou imperatiu per al seu estat actual d'esclavitud: el d'orientar el seu pensament i acció de manera que Auschwitz no es repeteixi, que no es torni esdevenir quelcom de semblant».¹¹ El passat aporta també orientació cap al futur, i no sols orientació, sinó sobretot motivació, força perquè, com afirma Benjamin, «la voluntat de sacrifici» es nodreix «de la imatge fidel dels avantpassats que foren esclavitzats i no de l'ideal dels descendents alliberats» (Tesi XII, p. 700 / 314).

El primer aspecte de la redempció del passat es refereix als avantpassats. Però n'hi ha un segon, que ha estat insinuat amb els termes d'orientació i motivació. El passat també és un patrimoni cultural, d'ideals i motius, d'imatges de món i desitjos, de projectes polítics, socials, artístics i religiosos, que no cal deixar a l'oblit. I vivim en aquest perill que tant «el patrimoni de la tradició com els seus receptors» (Tesi VI, p. 695 / 308) passin al domini de les classes dominants, siguin segregats. La tradició a la qual es refereix Benjamin no és altra que «la tradició dels oprimits» (Tesi VIII, ps. 697 / 309). Aquesta tradició és la que ens obri el futur, que ens ve donat per la memòria de les víctimes. «Només per mor dels desesperançats ens ha estat donada l'esperança»,¹² és a dir, gràcies a ells i a favor d'ells.

11. Theodor W. ADORNO, *Dialéctica negativa*. Madrid: Taurus 1975, p. 365.

12. Walter BENJAMIN, *Goethes Wahlverwandschaften* (1921-22)n: GS I/1, 123-201, citació p. 201; Las afinidades electivas de Goethe, in: *Obras*, vol. I/1, 123-216, citació p. 216.

Redempció per solidaritat (Redempció, com?)

Resta una paraula sobre la manera en què es realitza la redempció. Tot i que sigui un rescat que s'ha de pagar, no consisteix simplement a pagar amb moneda corrent un deute i prou. Parlant de la redempció del passat, ja ha sortit la paraula solidaritat. Aquesta és la clau, però anem per parts.

S'ha d'advertir que aquí es parla de solidaritat en el seu sentit més propi i originari, no com un sentiment d'empatia o coses semblants, sinó en el sentit d'avaluar i pagar de la pròpia butxaca els deutes d'un altre.¹³

La terminologia bíblica ja posava a primer pla el fet de recuperar, tornar a l'estat originari, entenent aquest no com l'estat germinal, sinó com la plenitud, la perfecció. En aquest sentit la redempció sembla un procés creador, que restitueix la creació al seu estat originari, bell i bo. La redempció és una nova creació, millor i més admirable que la primera. En segon lloc, de l'esclavitud hom no se'n pot alliberar per ell mateix. Si un està lligat, ha de ser deslligat per un altre. Qualcú ha de pagar el deute que s'ha contret, algú distint del deutor, un altre, el germà o familiar. En la redempció hi intervé necessàriament un altre. En tercer lloc, donada la dimensió de totalitat que comprèn la redempció, atès que afecta l'existència global com a tal, aquest altre no pot ser un qualsevol; a més, tenint en compte que no afecta solament la globalitat existencial individual, sinó que és tota la humanitat i el món o la natura que gemega esperant l'alliberament, com diu sant Pau (Rom 8,18-23), és la totalitat de la creació, aleshores aquesta només té Déu mateix com a altre.¹⁴

La consideració del com de la redempció ens porta decididament a Déu. Com diu Heidegger, «només un déu pot encara salvar-nos»,¹⁵

13. Cf. Gabriel AMENGUAL, *La solidaridad como alternativa. Notas sobre el concepto de solidaridad*, in: «Revista Internacional de Filosofía Política» 1 (1992), ps. 135-151.

14. GESCHÉ, *Dios para pensar*. III *El destino*, ps. 43-54.

15. Martin HEIDEGGER, *Entrevista del Spiegel*, in: *La autoafirmación de la Universidad alemana. El Rectorado, 1933-1934*. Madrid: Tecnos 1989, p. 71.

Es va carregar el nostre mal, pagà la nostra factura. I alhora ens mostrà el camí per vèncer el mal: no des de la força ni el poder (que són les armes del mal), sinó des de la impotència de l'amor i la solidaritat.

ell, que com a pensador es mou en les coordenades de la Grècia clàssica, apel·la al diví; nosaltres li podem donar nom: Déu, Pare de Nostre Senyor Jesucrist. I ¿com ho fa Déu? Mostrant que està tan implicat en el mal, que s'hi endinsa, se'l carrega, se l'empassa i així ens allibera del seu malefici, fa que no sigui invencible. Envià el seu Fill, Jesucrist, encarnat, el just per excel·lència, perquè, afrontant el mal, el vencés. Ell passa fent el bé, lluitant contra el mal i mostrant-se més fort que el mal. Això ho feu patent amb paraules i fets: guarint, donant vida i llibertat, estimant, fent palès que el Regne de Déu i el seu Messies ja hi eren presents i actius. S'enfrontà de tal manera al mal, no usant les seves armes, sinó vencent-lo amb la pràctica del bé; i innocent com era i continuà essent en aquesta lluita, fou capolat pel mal. Es va carregar el nostre mal, pagà la nostra factura. I alhora ens mostrà el camí per vèncer el mal: no des de la força ni el poder (que són les armes del mal), sinó des de la impotència de l'amor i la solidaritat. Es feu solidari del nostre mal, i carregant-s'ho ens alliberà del mal. Als ulls de tothom semblà un fracassat, una víctima més del mal, un incapaç de conviure i pactar amb ell, no s'hi va saber acomodar, sinó que en fou la seva víctima. Però als ulls de Déu i de tots els qui el segueixen és el capdavanter que obri un nou camí d'alliberament.

Recordem la figura del «servent de Déu», a la llum de la qual ja els primers deixebles entengueren la vida i l'obra, el destí de Jesús: «Ell portava les nostres malalties i havia pres damunt ell els nostres dolors [...]. Ell era malferit per les nostres faltes, triturat per les nostres culpes: [...] les seves ferides ens curaven» (Is 53,4-5). «El meu servent, [...] ell, que és just, farà justs tots els altres, perquè s'ha carregat a damunt les culpes d'ells [...]. Ha estat comptat entre els malfactors. Ell

La redempció és la forma més radical i original de solidaritat, que amb tal grau possiblement només el Fill de Déu podia tenir i ha tingut.

ha portat damunt ell els pecats de tots» (Is 53,11-12). És la descripció d'un veritable *goel* de la humanitat, el redemptor que paga el rescate, el deute de tota la humanitat, que assumeix tota la responsabilitat; és el cas de la més absoluta solidaritat.

Vencent el mal a còpia de bé, ens rescatà, ens alliberà del mal, perquè li caigué tot sobre les seves espatlles, i alhora ens ensenyà com vèncer el mal, ens indicà un nou camí, que es defineix com amor, que implica també la justícia i la misericòrdia. La seva redempció ens redimeix i ens fa redemptors.

Conclusió

Començàvem afirmant el lloc central de la redempció dins l'univers cristià i acabem amb el fet que té un lloc rellevant també en el pensament social i històric. El concepte i el projecte de redempció s'han anat ampliant, obrint-se camí en el camp històric, social, polític. Es tracta d'un concepte que dona una perspectiva molt pròpia sobre la història, sobre el món i sobre la persona. Només quan mirem la persona i el món des de la redempció, el percebrem en el seu fons més pregon, perquè posem en el primer pla el sofriment i l'anhel de felicitat.

La redempció ens posa en connexió amb l'altre, perquè només pot venir de l'altre i en darrer terme de l'Altre, en majúscula: Déu que en Jesucrist ha «pagat» el rescate. «Heu estat rescatats [...] no amb res corruptible, amb plata o amb or, sinó amb una sang preciosa, com la d'un anyell immaculat i innocent, el Crist» (1 Pere 1,18s.). Però també ens posa en contacte amb l'altre, amb el necessitat de redempció. La redempció és la forma més radical i original de solidaritat, que amb tal grau possiblement només el Fill de Déu podia tenir i ha tingut.

Malgrat les dificultats de parlar de redempció davant la situació del món, també és ben cert que aquesta mateixa situació catastròfica del món ens impedeix prescindir del concepte i del projecte de redempció. Més tost ens el fa present de manera tan punyent que el posa al primer pla. La irredempció no sols es fa present en les grans coordenades del món, en la lluita dels grans poders, sinó també a nivell personal i en els ambients que cada dia vivim. Cada dia pren noves formes, sense perdre les anteriors. La situació tant la pròxima com la més global ens impulsa a una renovada experiència de ser redimits i de prendre la responsabilitat de ser redemptors.